

לעת פרידה

ניתן לראות בבמת הידע המיועדת למנהלים הבכירים במשרד הרווחה, בקהילות הידע, באיכותו של כתב העת הייעודי לעבודה סוציאלית "חברה ורווחה" ובביטאון העובדים הסוציאליים מידעו"ס. אפשר לומר בסיפוק כי המקצוע הוא דינמי, קשוב לצורכי השטח ומשתנה כל העת.

למרות שינויים אלו ותחושת שביעות הרצון, עולה כתמיד השאלה עד כמה המקצוע הוא מקצוע מגיב, ולעומת זאת - עד כמה הוא יוזם וצופה פני עתיד.

שמונה השנים בתפקיד יו"ר המועצה הביאו אותי להכרה כי למרות העומסים, הלחץ בעבודה, הדרישה והמחויבות לתת מענים למצבי חיים ממשיים המתאפיינים לא אחת בחירום, עלינו להקצות חשיבה, משאבים ועניין ליצירת תשתית קבועה למתן תהודה והתייחסות לשאלות אלו. יש שיאמרו - הלוא בעבור זה הוקמה המועצה לעבודה סוציאלית! והתשובה לכך היא אכן חיובית בחלקה; במיוחד לאור הגדרת המועצה בחוק כמועצה מייעצת לשר הרווחה. בשל הגדרה זו, היכולת להפוך את דיוניה לפומביים ולרחבים, מעבר לדיונים בין חבריה, היא מוגבלת ונסמכת בין היתר על רצונם הטוב ועל חופש הפעולה של נציגי הגורמים במועצה, הפועלת כולה בהתנדבות (ראו כתבה במידעו"ס, גיליון 86).

אחרים יטענו כי מועצת מנהלי בתי הספר היא שאמורה להיות תיבת תהודה זו. מבלי להתייחס למחלוקת הקיימת בין מנהלי בתי הספר לעבודה סוציאלית השונים במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, סדר היום המרכזי של הנהלות בתי הספר הוא הכשרה ומחקר בעבודה סוציאלית ומאבקם המרכזי הוא על קיומן של תכניות לימודים איכותיות, הכוללות הכשרות בשדה וזיקה לנעשה בשטח, ועל השגת התקציבים ומיצובן במרחב האקדמי שהן פועלות בו. לכן, מרב מרצם מופנה לבית פנימה. למרות דברים אלה, גם בעבר וגם כיום, חברי סגל בתי הספר לעבודה סוציאלית שותפים לא אחת לפעילות בשדה, לפיתוח מקצועי ומחקרי ולמאבקים השונים של העובדים הסוציאליים הנמצאים בחזית החברתית.

יש הטוענים כי התהליך שהתקיים בשנים האחרונות בתוך משרד הרווחה, ובמיוחד מפגש המציאות שיזם מנכ"ל המשרד, מאפשרים חשיפה לסוגיות ולתפיסות חדשות בשדה העבודה הסוציאלית. יש לברך על מיזם זה, הנותן פומבי לידע מתוך השדה ומחזק את מקצועיות העוסקים במלאכה ואת המאמץ לעודד חדשנות, לפתח את הידע ולקדם איכות בשירות. אלא שגם ידע זה הוא פנימי - גם אם הוא מצליח להדהד מעבר לפורום ההנהלה הבכירה של זרוע הרווחה במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

מכל אלה עולה שרבים פועלים למען היערכות מקצועית מיטבית, אך זו נשארת פרגמנטרית; וחשוב לא פחות - אינה נתפסת כמשפיעה על התכנון ועל ההיערכות הנדרשים למקצוע כיום, במיוחד לאור הצורך להיערך לעתיד אל מול התחזיות החברתיות, הדמוגרפיות,

בשלהי שנת 2010, בעוד העובדים הסוציאליים יוצאים למחאה גדולה, מונית על ידי שר הרווחה והשירותים האישיים והחברתיים לשעבר יצחק (בוז'י) הרצוג לעמוד בראש המועצה לעבודה סוציאלית. בימים אלו של שלהי 2018, בעוד השר חיים כץ מכהן כשר העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים, אני מסיימת, לבקשתי, את תפקידי.

שוב פרצו גלי מחאה מקצועית. גם הפעם, המחאה היא בקרב העוסקים והעוסקות בליבת העשייה. אין ספק כי מדובר במאבק צודק לשינוי מעמדם ותנאי עבודתם של העובדים הסוציאליים,

ולא פחות מכך - להבטחת שלומם וביטחונם הפיזי והנפשי במהלך עבודתם. נראה כי כבריטואל ידוע מראש, ייאבקו תמיד העובדים הסוציאליים על ביטחונם, על שכרם ועל הכרה בעמלם, במקצועיותם ובמומחיותם.

רבות השתנה בין המאבק של שנת 2010 למאבק שהחל בשנת 2018, בהתייחס למקצוע העבודה הסוציאלית בישראל ובעולם כולו. השיח המקצועי שינה פניו, ההכרה בזכויות האדם הופכת לחלק משיח זה, ויותר ויותר נתקלים העובדים הסוציאליים בפערים בין הערכים המקצועיים שלהם ליכולת לממשם. אחת הדוגמאות הבולטות לכך היא אי עדכוננו של חוק שירותי הסעד, שעד היום לא נמצאה לו חלופה בדמות "חוק שירותי רווחה" הכולל סל שירותים אוניברסלי.

בעשור זה הורחבו תחומי העיסוק של העבודה הסוציאלית והמקצוע חוזר לזירות ישנות, נכנס לתחומי דעת חדשים ומתאפיין בשיטות התערבות המשתנות ללא הרף. כך לדוגמה תחום התעסוקה, הנלמד כיום בכמה מבתי הספר לעבודה סוציאלית ובא לידי ביטוי בפעילות מנהלת התעסוקה במשרד הרווחה, וכן במיזמים כמו מרכזי תעסוקה עירוניים, דוגמה נוספת הוא העיסוק המחודש בסוגיות של אוכלוסיות החיות בעוני והמצאת התערבויות ייעודיות (לדוגמה, תכנית מפ"ה - משפחות פוגשות הזדמנות).

כמו כן, נעשה מאמץ מתמיד לשיפור המקצועיות, לעדכון השיח ולמתן פומביות והכרה. אחת הדוגמאות הבולטות היא ההכרה במומחיות, שהיא פועל יוצא של המאבק הקודם, והכללתה באופן מוסדר בתהליכי הרישוי. תהליך מיסודה במסגרת רשם העובדים הסוציאליים במשרד יסתיים בקרב.

במקביל גדל מספר בתי הספר לעבודה סוציאלית, וכך גם הפריסה הארצית שלהם ותחומי הדעת. רוחב יריעה זה אפשר פתיחת מסלולים ללימודים מתקדמים לתואר שני ושלישי בעבודה סוציאלית. כיום, מתוך כ-7,000 תלמידים הלומדים עבודה סוציאלית באוניברסיטאות ובמכללות, 50% לומדים לתארים מתקדמים. ביטוי לחיזוק המקצועיות

**הפער בין המסגרת
המקצועית, המסגרת
התיאורטית והמסגרת
הערכית הקיימות בעבודה
סוציאלית לבין המציאות
המעשית, מחייב להבליט את
עקרונות הדמוקרטיה וזכויות
האדם בשיח המקצועי**

לקידום טובת הכלל;
3. להציע חלופות למדיניות חברתית ולהתערבויות קיימות, תוך שימוש במחקר מבוסס ראיות.
4. לציין ולהוקיר מצוינות בעבודה סוציאלית וברווחה חברתית - בשדה, באקדמיה, במחקר, בחינוך ובהתערבות.

גוף מקצועי ציבורי שכזה, אשר יכול את מי ששמו להם למטרה לפעול לטובת הכלל וייתן פומבי לאתגרים הגדולים של מקצוע העבודה הסוציאלית בישראל של שנת 2019, יהיה בבחינת יוזמה פורצת דרך לקידום ההתמודדות עם הבעיות החברתיות המורכבות של ישראל. הדבר חשוב במיוחד לאור ההתפתחות המקצועית הגדולה מחד גיסא, ומיצובם הציבורי-חברתי של המקצוע, של העוסקים בו ושל צרכניו מאידך גיסא.

אקדמיה ציבורית מקצועית תפעל להרחבת מתן ההכרה בידע הנצבר מתוך הניסיון והמעשה של אנשי המקצוע העובדים בשדה, ובזה הממשיך להתפתח בין כותלי האקדמיה החוקרת את תחומי העבודה הסוציאלית. הכרה זו אמנם קיבלה פומבי בדמות פרסי ישראל ופרסי אמ"ת, חגיגת יום העובד הסוציאלי בכנסת, ההכרה בפועלם של עובדים וחוקרים מצטיינים בחגיגות השבעים לקיומה של מדינת ישראל ומתן אות מופת מקצועי - אך אין בכך די. בשלו התנאים להקמת גוף על חדש - להלן האקדמיה לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית - אשר תפקידו יהיה לחבר בין גורמי הציבור לגורמי המקצוע השונים הפועלים בזירה. גוף על שכזה ייאגם את המשאבים הרבים המושקעים בפיתוח יוזמות חדשות, כמו גם ברלוונטיות של המקצוע לשינויים החברתיים המתרחשים בו ולמורכבויותיהם, תוך שקלול הזירה רבת השחקנים, נותני השירותים וקובעי המדיניות.

גוף על שכזה יוכל ליהנות מראייה ארוכת טווח, יתבסס על תחזיות חברתיות ועל תכנון ותקצוב של מערך הכשרה ושירותים ויפעל בחסות האקדמיה ובפומבי, באופן התואם את רוח הזמן - למען עתיד המקצוע ולקידום חזון מיטבי למקצוע, לצרכניו ולעוסקים בו.

עם סיום תפקידי, ברצוני להודות לכל שותפי לדרך ובראשם לחברי המועצה לעבודה הסוציאלית לדורותיהם, ליושבי ראש הוועדות וחבריהן, לשרי הרווחה - על האמון והגיבוי, למנכ"לי המשרד - על העבודה המשותפת, למנהלי בתי הספר לעבודה סוציאלית - על השותפות והאמונה בדרך, ולגב' עדה קלעי - מרכזת המועצה ויד ימיני. יחד, במשך שמונה השנים, שאפנו כלנו לפעול ולקדם צדק ושוויון חברתי ולחזק את תפיסת העבודה הסוציאלית בקידום הרווחה, בקידום העובדים הסוציאליים ובקידום כלל השותפים, ובעיקר - להיטיב עם צרכני שירותי הרווחה בישראל.

**"אף מגדל דבורים לא ישים כאן את כוורתיו, אבל בני אדם
לפעמים עושים דבש מן השממה והוא מתוק מכול"
(יהודה עמיחי)**

הכלכליות והפוליטיות. עיון בספרות מעלה כי אתגרי המקצוע הולכים ומתגברים, וכי יש ליצור עתודות מקצועיות, לפתח ידע שישקף את התמורות החברתיות ולעבוד בזירות שערכי המקצוע בהן לא תמיד תואמים את המדיניות החברתית הקיימת, לא בהכרח דוגלים בקידום צדק ושוויון חברתיים, ולא אחת נוצר בהן קונפליקט בין טיפול ומתן סיוע לבין פיקוח וסמכות: מחד גיסא, חקיקה משפטית וחובה סטטוטורית המדגישות את

הצורך בהתערבות; מאידך גיסא, ערכים ואתיקה מקצועית המדגישים את האוטונומיה של הפרט, הסנגור והעצמת המשתמשים בשירות. אלו, כאמור, עלולים לא אחת לאיים על הבסיס הערכי של המקצוע.

הפער בין המסגרת המקצועית, המסגרת התיאורטית והמסגרת הערכית הקיימות בעבודה סוציאלית לבין המציאות המעשית, מחייב להבליט את עקרונות הדמוקרטיה וזכויות האדם בשיח המקצועי. נדרש להן חיזוק בדמות מיסודו של גוף מקצועי ציבורי ובלתי תלוי. גוף זה יכול להידמות בחלקו לוועדה לתכנון ולתקצוב (הות"ת), הפועלת מכוח החלטת ממשלה וכחלק מחוק המועצה להשכלה גבוהה. הות"ת אחראית על תכנון כוח האדם האקדמי-מקצועי בישראל, וכפועל יוצא מכך - על חלוקת תקציב המדינה המוקדש להשכלה הגבוהה למוסדות המספקים אותה בישראל. יתכן שזיקתה של הות"ת למערכת הפוליטית מצמצמת את יכולתה לתכנן את מצבת כוח האדם האקדמי-מקצועי בישראל, לבטח באותן זירות שהלימודים בהן מתקיימים בחלקם תוך התנסות בשירותים הנמצאים בשדה והסטודנטים מודרכים על ידי עובדים מקצועיים הפועלים בשירותים אלו, כמו במקרה של העבודה הסוציאלית.

מודל נוסף שאפשר ללמוד ממנו על מערכת עלי-מקצועית היא המועצה לחינוך בעבודה סוציאלית הפועלת בארה"ב (Council of Social Work Education). גוף זה משלב בין מוסדות ההכשרה לגופים ציבוריים ולאנשים החברים בו למען שיפור איכותה של ההכשרה למקצוע, פיתוח הנהגה מקצועית והתפתחות מקצועית - שיאפשרו לעובדים הסוציאליים ולעבודה הסוציאלית למלא תפקיד מרכזי בקידום הצדק החברתי והכלכלי.

המועצה פועלת, בין היתר, ליצירת מפגשים בין אנשי אקדמיה לבין סטודנטים ובוגרים, מקדמת תחומי מומחיות, לימודי המשך, תכניות לפיתוח מנהלים בתחומי הרווחה וכנסים מקצועיים, ואף אחראית על פרסום כתב עת בתחום החינוך וההכשרה לעבודה סוציאלית. כחלק ממועצה זו פועל גם תהליך ההכרה במוסדות המכשירים באקדמיה (אוניברסיטאות ומכללות), בשדה (סוכנויות רווחה) ובנותני השירות (רישוי הדורש עדכון, הדרכה והכשרה).

מודל נוסף של גוף ציבורי מקצועי הוא ה־American Academy of Social Work and Social Welfare - האקדמיה האמריקאית לעבודה סוציאלית ולרווחה חברתית, אשר מורכבת מאנשי אקדמיה ושדה. מטרת האקדמיה, בין היתר:

1. לעודד ולהוקיר מחקרים התורמים לעתיד חברתי בריקיימא, והגן וצודק;
2. להפיץ ידע בקרב גורמי ממשל וציבור בעלי השפעה, הפועלים